ne vorbesc OASPEȚI DE PESTE HOTARE

PE LITORAL CU...

NAZÎM HIKMET • GEORGE THEOTOKAS • ROGER BODARD • CEN BEI-CEN • EVA SOUKUPOVÁ • KAREL JONCKHERE • SAKARI PURUUNEN

Mamaia... Iunie... Pe faleza luminată cu neon se plimbă cîțiva oameni, foarte diferiți ca înfățișare și vorbind graiuri deosebite. Discuția e vie. Statura lui Nazim Hikmet îl face să fie primul remarcat de trecători.

— Am mai fost în Romînia acum patru ani și mă uluiește ritmul în care se construiește în această țară, *spune el privind noile blocuri.* De cînd am sosit, am impresia că văd înfăptuindu-se miracolul socialist și nu contenesc să admir arhitectura romînă. După mine, străzile și arhitectura au un rol covîrșitor în educarea bunului gust al oamenilor. Bunul gust nu se poate învăța la școli sau prin conferințe, ci punînd omul în contactul direct cu frumosul. În Romînia, acest fapt se împlinește. Cred că din acest punct de vedere ea va avea mare influență în lumea noastră socialistă. Țara voastră, am impresia, e pe cale de a elabora gustul socialist.

Încă un fenomen care mi se pare demn de remarcat :

În secolul nostru, desigur că arta fiecărei țări își păstrează specificul național ; totuși există și o artă universală, a secolului XX. Clădirile din jurul nostru sînt o dovadă : sînt romînești, dar în același timp seamănă cu cele noi din Havana și Italia. Tradițiile naționale fac loc noului universal. Există — în artă deocamdată — o tendință de unire, de comuniune a popoarelor, pe care noi, progresiștii de oriunde, avem datoria de a o ajuta. Și mijlocul cel mai eficace cred că este exportul și importul manifestărilor artistice. Mai ales azi, cînd tehnica pune la îndemînă mijloace de traducere (dublaje, căști) atît de perfecționate, nu numai literatura, pictura, muzica, ci și spectacolele de cinematograf și teatru pot fi înțelese oriunde.

Continuă scriitorul grec George Theotokas :

— Schimburile culturale au mare importanță și în alt sens. Arta, și mai ales teatrul, sînt expresia cea mai vie și spontană a caracterului unui popor. Relațiile culturale dintre națiuni, lipsite de convenționalismul celor diplomatice, le apropie și le fac să se cunoască. E cea mai bună cale care duce la înțelegerea reciprocă — or, înțelegerea e baza prieteniei. Trebuie să luptăm pentru schimbul cultural între țări, chiar dacă ele fac parte din lagăre diferite.

Regizorul belgian Roger Bodard adaugă :

— În domeniul exportului de piese trebuie specificat că numai un anumit fel de piese — cele care au un conținut serios, care pun probleme și obligă oamenii să gîndească — îndeplinesc această menire. Prin intermediul lor descoperim că peste tot există preocupări, situații și probleme comune. Asistînd la spectacolele ce s-au jucat în timpul Festivalului Caragiale îi spuneam colegului meu Jonckhere numele belgiene ale personajelor clasicului romîn. Prin intermediul teatrului descoperim cu multă ușurință ceea ce ne este comun.

Se aude glasul lui Cen Bei-cen, secretarul Uniunii Scriitorilor din R. P. Chineză, intrerupt de intervențiile traducătorului :

— Nu știți ce ecou au avut în publicul nostru chinez piesele lui Caragiale. Sînteți îndreptățiți să mă întrebați cum de în China — unde burghezia, de cum a

www.cimec.ro

dat semne de viață, s-a și aflat în fața revoluției — au fost înțelese piesele lui Caragiale. Dar nu uitați că a existat și la noi o burghezie compradoră, în frunte cu Cian Kai-și, care arbora același patriotism demagog, avea aceleași instituții — justiție, școli, sistem electoral — cuib de vicii ca burghezia satirizată de Caragiale. Am jucat cu același succes și *Citadela sfărîmată* de Horia Lovinescu, și cînd mă voi întoarce vreau să pun în scenă piesa lui Mirodan *Celebrul 702*, care mi-a plăcut deosebit de mult. Teatrul — tribună a ideilor înalte — are menirea de a da o ripostă dușmanilor și de a apăra drepturile popoarelor.

Eva Soukupová, directoarea Institutului de teatrologie și conferențiar la Academia de Artă din Praga, are și ea un cuvînt de spus :

— La noi s-au jucat multe piese romînești : *Steaua fără nume* a lui Sebastian, *Gaițele* de Alexandru Kiriițescu și genialele comedii *O scrisoare pierdută*, *D-ale carnavalului*, *O noapte furtunoasă*. Umorul, verva, replica vie a lui Caragiale n-ar fi fost suficiente pentru a găsi răsunet în public. Dar ura lui împotriva burgheziei l-a făcut pe autor să fie îndată îndrăgit de poporul ceh.

Karel Jonckhere, regizor de limbă flamandă din Belgia, pune o întrebare :

— Nu știu dacă anumite piese, purtînd o puternică amprentă națională, n-ar trebui adaptate sau precedate de o scurtă conferință explicativă. Mă gîndesc și eu tot la Caragiale, de exemplu, care este un autor mare și poate interesa oriunde, pentru că a știut — ca Gogol și Molière — să surprindă constantele psihologiei omenești ; de asta își păstrează mereu actualitatea. Ceea ce este însă specific romînesc în piesele sale — culoarea locală — este făcut dintr-o pastă atît de viguroasă încît, după părerea mea, publicul din străinătate ar trebui avertizat înainte de spectacol de ceea ce a fost Romînia la începutul secolului. Acest lucru se poate face prin ample note explicative în program, prin intermediul unui personaj comentator sau prin cuplarea piesei cu altă piesă — de exemplu cu *Procesul domnului Caragiale* de Mircea Ștefănescu, care s-o preceadă și să pregătească atmosfera.

Răspunde regizorul finlandez Sakari Puruunen, directorul Teatrului Popular din Helsinki :

— La noi s-a jucat *O scrisoare pierdută*, care a fost pusă în scenă de regizorul romîn Sică Alexandrescu, și a fost deosebit de bine înțeleasă și primită de public. Deși la noi circumstanțele sînt altele, există situații care rămîn valabile.

În această scurtă vizită am mai văzut o piesă de Caragiale, care cred că ar avea mare succes la noi, *D-ale carnavalului*. M-am și înarmat cu textul tradus, și cum mă întorc la Helsinki doresc să-l pun în scenă ; m-am gîndit că ar putea deveni — îmbogățindu-i partitura muzicală — o excelentă comedie muzicală.

George Theotokas continuă :

— La noi în Grecia s-a jucat în stagiunea de vară *O scrisoare pierdută*. Acest spectacol a fost remarcat de cei care l-au văzut — din păcate puțini — și înțeles. Acest prim contact cu publicul nostru și spectacolul pe care l-am văzut la București m-au convins că oricare dintre piesele lui Caragiale merită să fie jucată la noi. Personal, voi scrie la gazeta la care colaborez ca *O scrisoare pierdută* să fie reluată la un teatru mare, eventual la Teatrul Național din Atena, în stagiunea de iarnă și cu toată strălucirea cuvenită. Găsesc că este o datorie. În ceea ce privește înțelegerea de către public, n-am nici o îndoială. Nu cred să fie nevoie nici de conferințe introductive, nici de comentator, nici de adaptare. Cîteva explicații în program ni se par suficiente.

De la stînga la dreapta : **Nazim Hikmet, Roger Bodard, Cen Bei-cen, Sakari Puruunen**

văzuți de Silvan

www.cimec.ro

Apoi ia cuvîntul Roger Bodard :

— Pentru că toţi ne referim la Caragiale : nici mie nu mi s-a părut greu de înţeles. Am faţă de el sentimentul pe care l-aş avea faţă de un prieten de totdeauna pe care l-am regăsit. Rilke, cînd a văzut întîia oară Moscova şi Volga, scria că i s-au părut cunoscute din totdeauna. Dunărea şi Caragiale mi-au făcut aceeaşi impresie : o impresie de nou şi totodată de familiar, de cunoscut.

Cineva îl asemuia adineauri pe Caragiale cu Molière şi Gogol ; mie mi se pare că aduce mult şi cu Cehov. Şi întocmai cum aceşti trei mari clasici mondiali nu sînt străini pentru nimeni, nu poate fi străin pentru nimeni nici Caragiale.

Ştiţi ce m-a cucerit pe mine îndeosebi la Caragiale ? Veselia, bucuria, optimismul cu care sînt impregnate operele sale : o bucurie clădită pe multă tristeţe, pe multe suferinţe, dar o bucurie autentică, populară, în sensul cel mai profund al cuvîntului. Nici nu ştiţi ce tonic e azi să întîlneşti acest fenomen. Nu numai în Belgia, dar şi în Franţa, în Italia, există — în artă — o prejudecată în favoarea a tot ce este negru, cenuşiu. Numai atunci cînd totul merge prost, „cunoscătorii" consideră că totul merge bine. E o reacţie maladivă a oamenilor care se plictisesc şi care, nemaiavînd resurse de a se bucura, se amuză fiind trişti. În Romînia am găsit la oameni şi la manifestările lor artistice tendinţa pozitivă, sănătoasă, de a se orienta, ca florile şi frunzele, după soare.

Nazim Hikmet :

— Aţi vorbit de caracterul popular al veseliei lui Caragiale. Iată trăsătura care ar trebui subliniată în punerile în scenă. Pentru că se potriveşte şi cu tehnica sa dramatică. El îmbină realismul cel mai exact cu generalizarea cea mai largă, folosind din plin această posibilitate pe care i-o dă teatrul ; personajele sale sînt şi oameni, dar şi măşti cu putere de simbol. Această îmbinare îl face ca să fie considerat azi un dramaturg contemporan, modern, inovator şi în acelaşi timp creator de tradiţie, ca toţi marii clasici, care înnoiesc şi creează — simultan — tradiţia. Dar dacă într-un spectacol e respectat realismul personajelor lui Caragiale, nu trebuie minimalizat nici convenţionalul teatral.

Roger Bodard :

— Am remarcat în toate spectacolele cu piesele lui Caragiale pe care le-am văzut în Romînia un ritm specific commediei dell'arte, foarte alert şi care dă impresia de improvizaţie.

Nazim Hikmet :

— Actorii romîni au intuit şi au găsit exact modul în care se cer puse în scenă piesele lui Caragiale. De altfel, să nu uităm că sîntem într-o ţară cu o remarcabilă cultură teatrală ; cred că şi în acest domeniu a reuşit ceea ce arhitecţii săi au reuşit în arhitectură : să facă parte din avangarda lumii socialiste.

Discuţia a mai durat poate o oră, poate două, cum se întîmplă totdeauna cînd se întîlnesc oameni de aceeaşi profesie, şi s-a făcut noapte. Aceştia, în afară de preocupările lor artistice, mai aveau ceva comun : noua, sau reînnoita lor prietenie pentru Caragiale.

Dana Crivăţ

www.cimec.ro